

Samme kirke – ny ordning

Orientering til Kirkemøtet april 2011 v/ Trond Bakkevig

“Samme kirke – ny ordning” var tittelen på den utredningen som ble levert Kirkerådet våren 2002. Tittelen ville markere at den vanlige kirkegjenger ville ikke merke en endring av forholdet mellom kirke og stat. Konklusjonens kortform var: “Staten er for alle. Kirken er for dem som ønsker å høre til.”

Gjønnesutvalget som avleverte sin innstilling i 2006, fulgte den samme linje. Den var grunnlaget for Stortingsmeldingen som kom våren 2008. Men forutsetningen for Stortingsmeldingen var Forliket mellom alle de politiske partiene fra 10.april 2008. Forutsetningen for dette var innstillingen fra det departementsoppnevnte utvalget med tittelen “Styrket demokrati i Den norske kirke”. Forliket ble imidlertid inngått før innstillingen var ferdig.

I løpet av en natt laget de politiske partiene en ny Grunnlovstekst:

”Alle Indvaanere av Riget have fri Religionsøvelse.

Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten.

Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov.

Alle Tros- og Livssynssamfund skal understøttes paa like Linje”.

Samtidig bestemte de opphevelse og endring av andre Grunnlovsparagrafer. Det er den mest omfattende forfatningsreform siden Grunnloven ble vedtatt.

Forliket kan leses som uttrykk for at Stortinget fortsatt ønsker kontroll over kirken. I god luthersk ånd synes jeg vi skal ta dette i beste mening: Partiene vil at kirken skal være for dem som ønsker å høre til!

Grunnlovsendringen innebærer at Kongen ikke skal lenger drive kirkelig virksomhet ved geistligheten, og ved kommunenes understøttelse av geistlighetens virksomhet. Den nye Grunnlovsteksten sier at staten skal understøtte kirken og dens virksomhet. Grunnlovens

perspektiv utvides fra geistligheten til hele kirken. Endringen gjør at kirkens virksomhet kan bli en virksomhet.

Kirkerådsdirektøren har redegjort for mandatet til den gruppen som utreder et forslag til ny kirkeordning. Gruppen har tatt som et selvsagt utgangspunkt at Kirkemøtet blir Kirkens øverste organ med ansvar for oppbygningen av kirkens indre organisasjon.

Ganske raskt tok Arbeidsgruppen for seg forholdet mellom Kirkeordningen og en mulig Kirkelov. Departementets høringsnotat foreslår noen endringer av Kirkeloven av 1996. Disse kan imidlertid bare anses som midlertidige løsninger. Vi arbeider derfor med et forslag til ny Kirkelov. Den er tilpasset vårt forslag til Kirkeordning.

Det er ikke uten videre en logisk og indre sammenheng mellom alle punktene i Forliket, og mellom disse og den nye Grunnlovsteksten som sier at “Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forbliver Norges Folkekirke og **understøttes** som saadan af Staten.” Staten kan som kjent, ikke understøtte seg selv. Men, på det nåværende tidspunkt, og noen tid fremover, må vi leve med kompromisser som ikke uten videre er juridisk eller teologisk konsistente. Det må være som det er. Vi er uansett best tjent med å tenke langsiktig.

I tråd med gruppens mandat og tidligere Kirkemøtevedtak, har Arbeidsgruppens utgangspunkt vært at vi vil ha:

- En arbeidsgiver
- En økonomi
- En samlet ledelse

Med andre ord: Vi ønsker at den kirkelige virksomhet skal være en virksomhet. Ikke to, slik det er i dag!

Luthersk tradisjon tilsier at kirkens organisasjon skal tjene kirkens oppdrag. Samtidig er det i våre bekjennesskrifter noen fundamentale orienteringspunkter. Vi ville bygge på dette og den tenkning som har preget Den norske kirke de siste hundre år. Det handler om samvirke mellom demokratisk valgte organer og det kirkelige embete. Demokratiet har utspring i alle kristnes ansvar for sognet og for kirken. Sognene er den grunnleggende enhet i Den norske kirke. Samtidig vet kirken at evangeliet er kommet til oss fordi noen har vært budbringere fra et annet sted – opprinnelig fra Jerusalem: “For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet

en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene.” (CA V) Alle kristne har ansvar for å vitne om Kristus. Embetet er innstiftet for å sikre at det alltid skjer, og for at forvaltningen av sakramentene ikke skjer tilfeldig, men kontinuerlig, og åpent og tilgjengelig for alle.

De ulike organer

Sognet er allerede rettssubjekt i Den norske kirke. Menighetsrådet representerer sognet. I fremtiden er det naturlig at Den norske kirke blir rettssubjekt og at Kirkemøtet representerer denne. Kirkemøtet kan bestemme kirkens indre organisasjon. Med disse to orienteringspunktene kan kirkens organisasjon bygges opp – et lokalt og et nasjonalt nivå.

- Sognene ved menighetsrådenes myndighet må styrkes i forhold. Vi drøfter fremdeles hvordan, men er særlig opptatt av å styrke deres myndighet i forhold til penger og ansettelser. De må få ressurser til bedre styring av det daglige arbeidet og til den strategiske planlegging.
- Deretter kommer vi inn i området hvor det kan være alternativer. Nå er det 426 fellesråd i vår kirke. Svært mange er for små til at de på en kompetent måte kan ivareta personalansvar, tilsettingsansvar, økonomiansvar og vedlikeholdsansvar. Alle vil være tjent med at dette foregår i større og mer robuste enheter.

Det finnes to hovedløsninger i forhold til en slik utfordring.

1. Den ene er å bygge opp bispedømmenivået som et forvaltningsnivå med virksomhetsansvar, arbeidsgiveransvar og overordnet lederansvar. Samtidig kunne sognenivået rustes noe opp. Vi har drøftet dette. Svakheten med denne løsningen er at mange menigheter i Norge er svært små. De må søke sammen i større enheter for å kunne ivareta et virksomhetsansvaret på lokalt nivå. Med andre ord: Samarbeidsenheter er uansett nødvendige. Samtidig vil bispedømmenivået alle andre steder enn i Oslo være langt vekk – både geografisk og mentalt.
2. Av denne grunn har vi ment at et justert prostinivå er bedre egnet til å ivareta virksomhetsansvaret. Da kan samarbeidsenhetene ha mellom 40 og 150 ansatte. Det er en egnet størrelse for en arbeidsledelse som omfatter alle kirkelige ansatte, inklusive prester. Et prostiråd kan ivareta fellelrådernes nåværende oppgaver – slik disse nå ivaretar oppgaver på vegne av sognet (KL § 14). Det kan også samordne bruken av økonomiske ressurser fra statlig og

kommunalt nivå. Prostirådet kan også helt eller delvis, foreløpig er det noe uenighet i arbeidsgruppen, overta arbeidsgiveransvar fra bispedømmerådene.

Vi er foreløpig ikke enige om prester skal tilsettes av prostiråd eller bispedømmeråd. Kanskje blir vi ikke enige. Vi er imidlertid enige om at tilsetninger skal skje i et nært samspill mellom menighetsråd, prostiråd og biskop/bispedømmeråd. Hvis vi her kan lage gode mekanismer, blir det kanskje ikke avgjørende hvor selve tilsetting skjer.

- Arbeidsgruppen mener at vi fortsatt trenger bispedømmerådet. For det første: Ca 15% av offentlig ansatte prester er ikke i virksomhet i menigheter. De er ikke et naturlig ansvar for et prostiråd. For det andre: På et overordnet nivå er det behov for enheter som kan ivareta kompetanseutvikling, rekruttering og faglig veiledning. For det tredje: Det er behov for organer som har regionalt ansvar for strategisk planlegging, og fordeling av ressurser tildelt bispedømmet gjennom Kirkemøtet. For det fjerde: Det er viktig at biskopen er del av et faglig kvalifisert arbeidsfellesskap, og et organ valgt på demokratiske premisser.
- Endelig: Den norske kirke er en kirke – del av den verdensvide kirke. Vi skal kunne opptre sammen i forhold til andre nasjonale organer og i forhold til våre økumeniske og internasjonale forpliktelser. På det nasjonale plan skal vi også kunne fordele tildelte statlige ressurser og sammen sette oss mål for hva vi vil som kirke. Kirkemøtet og Kirkerådet – med Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd er de viktige nasjonale organene.

Det geistlige embete

Det første Kirkemøtet, i 1984, beskrev forholdet mellom de valgte organer og det geistlige embete på følgende måte: “Kirkens ledelse fremstår i et samvirke mellom dem som representerer menighetens leke medlemmer og dem som har fått overdratt det kirkelige embete.” Arbeidsgruppen mener dette er en bærekraftig tenkning og at kirkelige styringsorganer bør sammensettes slik at dette samvirket kan fortsette. De konsekvenser vi har trukket av dette, er følgende:

1. Den som er ordinert til prest, har sin identitet knyttet til vår kirkes ordinasjonsritual og tjenesteordningene for prest, prost og biskop. Utgangspunktet er likevel CA V, “for at vi skal komme til denne tro...” Prestetjenesten er dypest sett en misjonærtjeneste: Evangeliet skal forkynnes

slik at troen kan vekkes, bekreftes, næres og fordypes. Det gir presten et helhetsansvar i forhold til menigheten og menighetens utvikling, og et faglig, teologisk ansvar. Det er et lederansvar – og vil alltid fremtre som et slikt.

2. I vår kirkes styrende organer, har den geistlige representasjon ansvar for å se til at nådemidlene har den sentrale plass i kirkens liv, å ivareta ansvaret vår kirkes lære, og – spesielt for biskopene – å sikre kirkens enhet.
3. Det er biskopene som er prestenes øverste overordnede. Prestens arbeid som prest ledes av biskop, og på biskopens vegne av en prost. Linjeledelsen er med andre ord den samme som i dag, men siden Den norske kirkes virksomhet nå blir en, blir også de geistlige embetsinnehavere koblet sammen med de valgte organers mandat og den arbeidsgivermyndighet det enkelte av disse organer har. Dette gir både selvstendighet og tilknytning for prester, proster og biskoper. De må som andre kirkelige ansatte, følge opp de mål og strategier som demokratisk valgte organer fastsetter.
4. Arbeidsgruppen foreslår ikke at prest eller prost skal kunne være daglig leder i en menighet eller et prosti. Begrepet “daglig leder” ble innført med Kirkeloven i 1996. I norsk lovgivning handler dette om hvem som er ansvarlig for en virksomhet. I kirken reiser dette noen utfordrende spørsmål om forholdet mellom den ordinerte og kirkens styringsstruktur. Utvalget vil drøfte disse. Men en prest kan ikke både være daglig leder og sitte som geistlig medlem av et råd. Det blir en rolleblanding. Etter norsk lov kan ikke daglige ledere samtidig sitte i styret for virksomheten.
5. Den som er ordinert til prest, er alltid prest, og aldri legmann eller leg kvinne. En ordinert står alltid under biskopens tilsyn – uansett om vedkommende er i et offentlig, kirkelig embete eller ikke. Av denne grunn mener vi at ingen geistlige skal ta legfolks plass i kirkens valgte organer. De er ganske enkelt ikke legfolk.
6. Den geistlige representasjon i vår kirkes styrende organer er tallmessig svak, sammenlignet med andre kirker. Vi har imidlertid ikke foreslått å øke den, men den kan heller ikke svekkes.
7. Den geistlige representasjon i kirkens styrende organer er ikke ansatterepresentasjon. Prestene sitter verken her eller i bispedømmerådene for å ivareta sine interesser. Diskusjoner om presters interesser skal ivaretas gjennom andre samarbeidsorganer, ikke gjennom den geistlige representasjon i

rådene. Om det skjer, er det et misbruk. Det er viktig at geistlighetens fagforeninger også respekterer dette.

8. Til sist, i denne sammenheng: Vi er opptatt av å styrke tilsynsmyndighetens plass og rolle i kirkestyret. Biskopene må få mer robuste verktøy for å kunne utføre tilsynet enn det de har i dag. Det gjelder i forhold til tilsetninger – både av prester og andre vigslede medarbeidere, og medarbeidere i stillinger som innbefatter opplæring og diakoni. De må få en tydelig rolle i forhold til utviklingen av bispedømmets strategi og ledelsen av prestetjenesten, og de må få bedre redskaper til å kunne håndtere saker som gjelder presters lære og liv.

Demokrati og styring

En viktig forutsetning for Stortingsforliket var et styrket demokrati i Den norske kirke. Arbeidsgruppen ønsker å videreføre direkte valg til menighetsrådet, og en kombinasjon av direkte og indirekte valg til Kirkemøtet. Når vi foreslår Kirkemøtet og ikke Bispedømmerådet, er det fordi menighetsråd og Kirkemøte vil representere de to rettssubjekter i vår kirke. Andre organer har avledet eller delegert myndighet. Videre tenker vi det er nødvendig å styrke forbindelsen mellom organene i vår kirke. Selv om menighetsrådene i noen bispedømmer velger deler av bispedømmerådene, er det ingen garanti for en organisk forbindelse mellom menighetsråd og bispedømmeråd. Vi foreslår at alle menighetsrådene møtes en, kanskje to ganger, i året. Da kan de velge prostiråd og drøfte prostirådets arbeid. Det samme møtet kan velge representanter til bispedømmerådene blant menighetsrådenes medlemmer. Samtidig foreslår vi at de tre eller fire som får flest stemmer i valg til Kirkemøtet også blir medlemmer av bispedømmerådet. På denne måten blir bispedømmerådene sammensatt av noen som har daglig kontakt med menighetenes arbeid og noen som har nasjonalt ansvar.

Biskop, prost og sogneprest sitter i råd på sitt nivå. I Kirkemøtet og bispedømmerådet skal det være en prest i tillegg til biskopen. Prinsipielt er vi enige om at den geistlige representant kan velges av alle kirkens medlemmer. Vi drøfter om alle ordinerte skal være valgbare, eller bare dem som er ansatt i offentlig stilling. Vi drøfter også om tre stemmesedler ved kirkelige valg er en for mye.

Arbeidsgruppen ønsker å avvikle ordningen med at leke kirkelige tilsatte skal ha en spesiell representasjon i bispedømmeråd og kirkemøte. Ansattes medbestemmelse skal finne sted

gjennom andre organer, og de kan heller ikke velges inn på legfolkets lister. Slik er det i norske kommuner – og slik bør det være med ansattes representasjon og rettigheter i Den norske kirke.

Økonomi

Forliket og vi, har tatt som utgangspunkt at den statlige og kommunale finansiering av kirken fortsetter som før. Utvalget som utreder norsk religionspolitikk, kan komme med nye forslag, men både drøftelsen og gjennomføringen av disse, ligger langt frem i tid. Av denne grunn har vi forutsatt at den statlige bevilgning kommer til Kirkemøtet/Kirkerådet. Derfra fordeles den til bispedømmerådene – som fordeler videre til prostirådene. De kommunale bevilgningene har hittil kommet til fellesrådene. Vårt håp og vår tro er at kommunene kan bevilge dette til prostirådene som nye interkommunale organer. Dette kan bli en sak i tillegg til de samarbeidsområdene kommunene allerede har. Samtidig er det viktig at det fra kirkeordningens side ikke legges opp til rigide ordninger. Den må gi rom for at noen enheter innen prostiene har mer samarbeid enn andre. En ny kirkeordning må ha normalvarianter, samtidig må det kunne åpnes for fleksible og lokalt tilpassede varianter.

Ny kirkeordning og veien videre

Nå har jeg redegjort for hvordan Arbeidsgruppen i hovedtrekk tenker. Vi er ikke enige om alt, og selv der vi er enige i hovedtrekk, finnes viktige nyanser. Like viktig er det at vi nå gjennomfører en seminarrunde. Jeg har allerede lært mye og sier ikke det samme nå som jeg sa ved innledningen av disse. Vi ønsker å lære mer. Derfor ser jeg også frem til de avsluttende rundene – og til samtalen her i dag.

Til avslutning

Til sist: Vi må lage en ny kirkeordning fordi endringene i forholdet mellom stat og kirke har tatt oss dit. Mitt håp er at vi nå, ganske snart kan ha laget en kirkeordning som gjør det mulig for kirken å være et tydelig Kristus-vitnesbyrd i et samfunn som er både ikke-religiøst og fler-religiøst. De fleste sogn i Den norske kirke driver arbeid som gir den stor, lokal troverdighet. Kirken er blitt en av landets viktigste kulturarenaer, og den har gitt viktige bidrag i innsatsen for samfunnets svakeste, for asylsøkere og for internasjonal rettferdighet og fred.